

1

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

БОРИН Галина Василівна

УДК 378.14:373.211.24:37.018.362.– 053.2/5

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук

Тернопіль – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Лисенко Неллі Василівна,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, завідувач кафедри
теорії та методики дошкільної освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гусак Петро Миколайович,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, завідувач кафедри
соціальної педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент

Машовець Марина Анатоліївна,
Інститут розвитку дитини Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова, завідувач кафедри дошкільної педагогіки.

Захист відбудеться 27 березня 2009 року о 10.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань (каб. № 30), вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 26 лютого 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Чайка В.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. Якісне виконання завдань виховання й розвитку дітей раннього віку можливе за умови тісної взаємодії педагогів із батьками вихованців. Сучасні соціально-економічні процеси в державі породжують низку труднощів у вихованні дитини в сім'ї.

Найвагоміші

з-поміж них – недооцінка важливості періоду раннього дитинства для формування особистості (зокрема швидких темпів фізичного, психічного та розумового розвитку, що вимагає створення сприятливого морально-психологічного клімату, відповідних матеріально-побутових умов і медико-гігієнічного догляду, врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини, потреби в любові та опіці); відсутність у батьків знань, умінь і навичок для виховання та розвитку дитини; неспроможність дотичного орієнтування в інформаційному полі вітчизняних і зарубіжних здобутків про розвиток дітей до трьох років. Вищесказане передбачає уточнення й переорієнтування пріоритетів у вихованні дітей раннього віку у тісній взаємодії з батьками вихованців. За такого підходу до окресленої проблеми першочергового значення набуває професійна підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах й усунення суперечностей між:

- метою та завданнями просвітницько-консультативної роботи вихователів, як основного виду професійної діяльності й відсутністю позитивної мотивації майбутніх педагогів до співпраці з батьками дітей раннього віку;

- спонтанними поведінковими діями студентів та своєрідним статусом „морального взірця” педагога;

- потребою оновлення змісту навчальних дисциплін щодо актуальних проблем сім'ї й раннього дитинства та недостатнім науково-методичним забезпеченням їхнього викладання у ВНЗ;

- ускладненнями професійно-педагогічної діяльності в роботі із сучасною сім'єю і формуванням умінь співпраці з батьками дітей раннього віку.

Удосконалення підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками посідає чільне місце у працях видатних педагогів (А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського). Вагомими для нашого дослідження стали праці Т. Алексеєнко, О. Зверєвої, О. Кононко, О. Савченко, Є. Сарапулової, І. Трубавіної та ін. Загальні питання підготовки майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах відображено у працях О. Абдуліної, П. Гусака, І. Зязюна, А. Капської, В. Кравця, Н. Лисенко, М. Машовець, Л. Пехоти, В. Полішук, Л. Романишиної, В. Семиченко, В. Сластьоніна, В. Чайки, Г. Чобітька та ін. Водночас спеціальних досліджень актуальних аспектів професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних

закладів до роботи з батьками дітей раннього віку не виявлено. Лише окремі питання зазначеної проблеми порушено в працях Н. Бугасць (професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя до роботи з сім'єю учня), Т. Гущиної (сутність і структура готовності вчителя до взаємодії з неповною сім'єю школяра), Я. Журецького (взаємодія школи із сім'єю у залученні учнівської молоді до української національної культури), Н. Усманової (формування професійної готовності студентів ВНЗ до роботи з батьками учнів професійно-технічних училищ), Т. Шанскової (соціально-орієнтована підготовка майбутніх педагогів до роботи з батьками молодших школярів).

Актуальність досліджуваної проблеми, її теоретична та практична значущість для реалізації соціальних запитів і насамперед потреб сім'ї та дитини зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **„Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складовою частиною науково-дослідницької роботи кафедри теорії та методики дошкільної освіти Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника „Підготовка майбутнього педагога до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування в європейський освітній простір” (державний реєстраційний номер теми – 0106U009432). Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 8 від 31.03.2005 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 5 від 24.05.2005 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати й експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з батьками дітей раннього віку у ВНЗ.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати особливості та виокремити етапи просвітницько-консультативної роботи з батьками дітей раннього віку.
2. Конкретизувати критерії та показники визначення рівнів готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками.
3. Розробити модель підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками дітей раннього віку.
4. Визначити та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови підготовки студентів спеціальності „Дошкільне виховання” до роботи з батьками.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах України до роботи з батьками.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з батьками дітей раннього віку в освітньому процесі вищої педагогічної школи.

Методологічною основою дослідження стали законодавчо-нормативні документи про реформування освіти та перспективи її розвитку; положення про єдність національних і загальнолюдських пріоритетів у формуванні особистості як запоруки суспільного розвитку; наукові теорії, в яких розкрито зумовленість розвитку особистості педагога у процесі професійної діяльності; системний та особистісно-діяльнісний підходи.

Теоретичною основою дослідження стали праці, присвячені питанням взаємодії батьків і педагогів та особливостей виховання й розвитку дітей раннього віку в умовах сім'ї (Н. Аванесової, А. Аксаріної, М. Лісіної, Г. Ляміної, Л. Павлової, С. Попової, О. Проскури, О. Фонарьової та ін.), педагогів-класиків (Я. Коменського, С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського), фахівців з професійної підготовки майбутніх педагогів (А. Капської, Л. Коломенського, О. Пехоти, П. Подкасистого, М. Портнова, А. Реана, П. Решетникова, В. Семиченко, Р. Скульського, В. Сластенина, А. Старєвої та ін.).

Відповідно до названих методологічних підходів визначено комплекс основних **методів дослідження**:

- *теоретичні* – вивчення й аналіз психологічної, педагогічної літератури та навчально-методичних джерел із проблеми дослідження; синтез, порівняння, конкретизація наукової інформації – забезпечили можливість з'ясувати сучасний стан теорії і практики проблеми, систематизувати теоретичні матеріали з обраної теми;

- *емпіричні* – узагальнення передового педагогічного досвіду роботи вихователів з батьками дітей раннього віку; опитування (бесіди, анкетування), тестування, спостереження, експертна оцінка, педагогічний експеримент – сприяли обґрунтуванню організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками та одержанню експериментальних даних;

- *статистичні* – аналіз результатів проведеного дослідження – застосовували з метою визначення достовірності одержаних даних.

Дослідження проводилося протягом 2002-2008 років у кілька *етапів* науково-педагогічного пошуку.

На першому, *підготовчому етапі* (2002-2003 рр.) було сформульовано об'єкт, предмет, мету й завдання дослідження, проаналізовано історичну, педагогічну, соціологічну, психологічну літературу та навчально-методичні джерела з досліджуваної проблеми; розроблено програму дослідження; визначено проблеми виховання дітей раннього віку в сучасній сім'ї; з'ясовано

особливості та етапи просвітницько-консультативної роботи педагогів з батьками дітей раннього віку.

На другому, *аналітико-формульальному етапі* (2003-2006 рр.) розроблено експериментальні методики; проведено констатувальний зріз з метою вивчення стану готовності майбутніх вихователів ДНЗ до роботи з батьками дітей раннього віку; розроблено, обґрунтовано модель та організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками, здійснено аналіз проміжних результатів.

На третьому, *узагальнюючому етапі* (2007-2008 рр.) завершено обробку результатів дослідження, сформульовано основні висновки, підготовлено й упроваджено в навчальний процес ВНЗ спецкурс “Просвітницько-консультативна робота з батьками дітей раннього віку” з відповідними методичними рекомендаціями, визначено перспективи подальшого дослідження проблеми.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (75 студентів), Волинському національному університеті імені Лесі Українки (46 студентів), Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (52 студенти), Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії (112 студентів). В експерименті брали участь 285 студентів факультетів підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів, 75 педагогів, 97 батьків дітей раннього віку.

Наукова новизна і теоретична значущість дослідження полягають у тому, що вперше:

- обґрунтовано й експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з батьками дітей раннього віку: формування позитивної мотивації щодо вивчення актуальних проблем сім’ї, забезпечення підготовки до самоаналізу професійно-особистісних якостей, формування вмій моделювання майбутньої професійної діяльності, професійна спрямованість змісту навчальних дисциплін, спецкурсу з урахуванням особливостей роботи з батьками дітей раннього віку (забезпечення первинної соціальної адаптації дитини, створення комфортних умов для її відпочинку та короткотривалого сну, організація предметно-маніпулятивної діяльності, відображувальних ігор, емоційного спілкування, розвиток психічних процесів, які вербалізуються та опосередковуються мовленням, формування в батьків мотивів, що спонукають їх до власної виховної діяльності);

- розроблено й теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку, що відображає структурно-функціональну взаємодію *мети, принципів* (мотиваційного забезпечення навчально-виховного процесу, емоційно-ціннісної орієнтації, системності, цілепокладання, суб’єкт-суб’єктної взаємодії викладача із студентами),

компонентів підготовки (мотиваційно-особистісний, ціннісно-орієнтаційний, інтелектуально-змістовий, організаційно-діяльнісний), *організаційно-педагогічних умов* підготовки, етапів підготовки (підготовчий, особистісно-орієнтувальний, інформаційно-пізнавальний, продуктивно-творчий, завершальний), *критеріїв, показників та результату*.

Конкретизовано критерії (мотиваційний, рефлексивний, пізнавально-когнітивний, конативний), показники та рівні виявлення готовності майбутніх педагогів до роботи з батьками дітей раннього віку в сучасних умовах.

Уточнено зміст понять „просвітницько-консультативна діяльність”, „готовність до роботи з батьками дітей раннього віку”.

Подальшого розвитку набули положення про просвітницько-консультативну компетенцію як вияв готовності педагога до роботи з батьками дітей раннього віку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено навчально-тематичний план і програму спецкурсу “Просвітницько-консультативна робота з батьками дітей раннього віку”, відповідні методичні рекомендації; вдосконалено робочі навчальні програми нормативних навчальних дисциплін. Матеріали дисертаційного дослідження використано у розробці навчально-методичних рекомендацій для батьків задля їх підготовки до виховання дітей раннього віку; у створенні консультативних пунктів при центрах соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді.

Основні положення і методичні рекомендації **впроваджено** у навчальний процес підготовки студентів зі спеціальності „Дошкільне виховання” Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-08/1035 від 2 вересня 2008 року), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 2/2032 від 23 червня 2008 року), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 13-13/2095 від 4 вересня 2008 року), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 183/1 від 18 травня 2007 року).

Достовірність результатів дослідження забезпечена його методологічною основою, аналізом досягнень сучасної педагогіки і психології, застосуванням комплексу методів дослідження, адекватних його меті, завданням, логіці; можливістю використання результатів дослідження в освітній практиці, опертям на методологію психолого-педагогічної діагностики з використанням сучасного апарату математичної обробки даних (методи математичної статистики, графічне відображення показників), достатньою кількістю досліджуваних педагогічних об’єктів та осіб.

Апробація результатів дослідження. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на науково-практичних конференціях: міжнародних – „Інтеграція гендерного підходу в сучасну науку і освіту” (Одеса, 2005 р.), „Фізична культура, спорт і здоров’я” (Харків, 2005 р.), „Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці” (Івано-Франківськ, 2005 р.),

„Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти” (Ірпінь, 2005 р.), „Простір арт-терапії: можливості і перспективи” (Київ, 2006 р.), „Теоретико-методологічні засади особистісного становлення дошкільника в полікультурному просторі соціуму в добу його освітніх трансформацій” (Івано-Франківськ – Берегово – Хмельницький, 2008 р.); всеукраїнській – „Українська етнопедagogіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання” (м. Івано-Франківськ, 2005 р.); обласних (Івано-Франківськ, 2006 р.) і щорічних науково-практичних конференціях кафедри теорії та методики дошкільної освіти Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника упродовж 2004-2008 рр.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження відображено в 13 одноосібних публікаціях, 10 з яких – у фахових науково-педагогічних виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертаційного дослідження: дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст дисертації викладено на 195 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 251 сторінку. Робота містить 15 таблиць, 9 рисунків і 14 додатків. Список використаних джерел включає 267 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об’єкт, предмет, мету і завдання дослідження, окреслено його методологічну й теоретичну основи, подано джерельну базу та методи наукового пошуку; сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення; представлено відомості про апробацію і впровадження основних положень дисертації.

У першому розділі – **„Теоретичні основи підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку”** – викладено результати історико-педагогічного аналізу готовності батьків до виховання дітей раннього віку; визначено актуальні проблеми сучасної сім’ї, охарактеризовано чинники змін до фахової підготовки вихователя. З’ясовано особливості та етапи просвітницько-консультативної роботи як основного виду професійної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу в роботі з батьками дітей раннього віку; обґрунтовано наукові підходи до сутності понять „просвітницько-консультативна діяльність”, „готовність до роботи з батьками дітей раннього віку”, уточнено ключові поняття дослідження.

Результати вивчення наукової літератури свідчать про важливість зазначеного вікового періоду для формування й розвитку майбутньої особистості, а також впливу батьків на цей процес загалом. Визнання ученими (Н. Аксаріною, Т. Алексеєнко, Н. Виноградовою, О. Кононко, Г. Ляміною, Т. Марковою, М. Щеловановим та ін.) періоду раннього дитинства в житті людини як чутливого, в умовах якого закладаються першооснови її наступного розвитку, уможливило однозначне розв’язання питання про залежність формування майбутньої особистості від

сформованості педагогічної культури батьків і рівня професійної підготовки педагогів. Установлено пряму залежність між потребами дітей раннього віку та реалізацією батьками функцій (навчальної, виховної, розвивальної, соціалізуючої, взірця для наслідування, джерела емоційного тепла та підтримки). Відсутність у родинному середовищі сприятливого морально-психологічного клімату, відповідних матеріально-побутових умов, медико-гігієнічного догляду, ігнорування вікових та індивідуальних особливостей дитини, незадоволення потреби в любові й опіці можуть спричинити негативні наслідки як для дитини, так і для суспільства.

Визначено особливості просвітницько-консультативної роботи, які полягають в досягненні триєдиної мети: *просвітницької, пропедевтичної, корекційної*. Реалізація мети здійснюється в межах трьох етапів: підготовчого, консультування батьків вихованців, узагальнено-оцінного. Зміст діяльності педагога передбачає розв'язання таких завдань: забезпечити мотиваційне середовище (допомогти батькам досягнути потребу в набутті знань та умінь, відчути відповідальність за повноцінне виховання та розвиток своїх дітей); допомогти батькам в засвоєнні знань з різних аспектів виховання дітей, розвитку відповідних умінь і навичок, спонукання до самовиховання, саморозвитку. Вважаємо, що підготовка педагогів до роботи з батьками дітей раннього віку буде ефективнішою за умови розробки моделі просвітницько-консультативної роботи.

Просвітницько-консультативну роботу розглядали поза сімейною психотерапією і консультуванням з питань сім'ї та шлюбу (визначаючи їх необхідність та актуальність у педагогічній просвіті батьків) з урахуванням порад фахівців: педагога, логопеда, медиків, психолога та ін.

На основі результатів аналізу законодавчої бази та психологічної, педагогічної й соціально-педагогічної літератури нами визначено просвітницько-консультативну діяльність як спосіб взаємодії, підтримки та впливу на батьків, спрямованого на підвищення якості сімейного виховання загалом.

Поділяючи думку Н. Бугаєць та Ю. Мацкевича стосовно готовності майбутніх педагогів до роботи з сім'єю, розглядаємо готовність майбутнього вихователя до роботи з батьками дітей раннього віку як інтегративну якість особистості, що забезпечує результативну взаємодію педагога з батьками, включає професійно-педагогічні погляди та переконання, емоційно-вольову сферу особистості, професійні знання, вміння і прагнення працювати з батьками в сучасних умовах, самооцінку, етичну, правову культуру педагога.

У другому розділі – **„Науково-методичне забезпечення підготовки студентів ВНЗ до роботи з батьками дітей раннього віку”** – конкретизовано критерії та показники для визначення рівнів готовності студентів спеціальності „Дошкільне виховання” до роботи з батьками дітей раннього віку; відображено результати констатувального етапу експерименту; охарактеризовано

зміст підготовки до професійної діяльності; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку.

Для діагностики готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку та характеристики її рівнів визначено критерії: мотиваційний (оцінка рівня сформованості мотиваційної сфери особистості); рефлексивний (сформованість професійно-особистісних якостей); пізнавально-когнітивний (добір знань, необхідних для формування готовності студентів до роботи з батьками вихованців); конативний (професійно-педагогічні вміння майбутніх педагогів у роботі з батьками дітей раннього віку).

За розробленими критеріями і показниками визначено три рівні готовності до професійної діяльності: початковий, середній, високий.

Визначені рівні, комплекс критеріїв і показників дали змогу діагностувати якість готовності студентів до роботи з батьками дітей раннього віку під час констатувального етапу експерименту, який здійснювався на базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Загалом дослідженням охоплено близько 285 студентів.

Мета констатувального етапу дослідження полягала у виявленні реального рівня мотиваційного орієнтування студентів, сформованості знань, умінь, професійно-особистісних якостей щодо їхньої готовності до роботи з батьками вихованців. З цією метою проведено опитування студентів-випускників IV курсів спеціальності „Дошкільне виховання“. Діагностовано рівні готовності студентів до роботи з батьками за критеріальною оцінкою ефективності (k). Вона дала змогу виявити такі показники готовності: високий рівень – 27 осіб (9,47 %), середній рівень – 126 осіб (44,21 %), початковий рівень – 132 особи (46,32 %).

Результати констатувального етапу експерименту підтвердили доцільність вдосконалення підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності, що дозволило виокремити напрями подальшої роботи, зокрема уточнити зміст діяльності майбутнього педагога з батьками дітей раннього віку; визначити організаційно-педагогічні умови підготовки студентів до роботи з батьками дітей раннього віку та оптимальні шляхи їх реалізації.

За результатами аналізу джерельної бази, даних констатувального етапу експерименту розроблено модель підготовки майбутнього вихователя до роботи з батьками дітей раннього віку (рис. 1). У ній представлено структурно-функціональну взаємодію *мети, принципів, компонентів* підготовки, *етапів* підготовки, *критеріїв, показників* та *результату*. Обґрунтування необхідного і достатнього комплексу умов підготовки студентів до просвітницько-консультативної роботи здійснено з урахуванням низки суперечностей у професійній підготовці майбутніх педагогів та особливостей роботи з батьками дітей раннього віку.

Створення позитивної мотивації щодо актуальних проблем сім'ї, в якій виховується дитина раннього віку, передбачає формування у студентів бажання працювати з батьками, спонукати батьків до набуття знань, формування у них умінь та навичок грамотного спілкування з дитиною та догляду за нею, здатності розуміти й цінувати унікальність періоду раннього дитинства, усвідомлювати сутність особистого впливу на розвиток майбутньої особистості.

Важливою організаційно-педагогічною умовою є забезпечення підготовки студентів до самоаналізу професійно-особистісних якостей, завдяки яким майбутній фахівець може успішно розв'язувати поставлені завдання у процесі професійної підготовки через наповнення навчальних курсів науково-теоретичною, культурологічною інформацією, спрямованою на формування цінностей та цілей як провідних детермінантів майбутньої професійної діяльності педагога з батьками дітей раннього віку.

Важливим напрямом вдосконалення підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є професійна спрямованість змісту нормативних навчальних дисциплін і спецкурсу з урахуванням особливостей роботи з батьками дітей раннього віку. Означену умову реалізовано шляхом оптимального вибору форм, методів навчання, а також через систематизацію та професійну спрямованість змісту нормативних навчальних дисциплін і спецкурсу, як основи теоретичної і практичної підготовки майбутніх педагогів; урахування особливостей роботи з батьками дітей раннього віку під час викладання навчальних дисциплін; активізацію навчально-пізнавальної та навчально-дослідницької діяльності студентів; співтворчу суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладача зі студентами; урахування індивідуальних особливостей і можливостей студентів; створення креативного середовища для розвитку творчості студентів у самостійній та колективній діяльності.

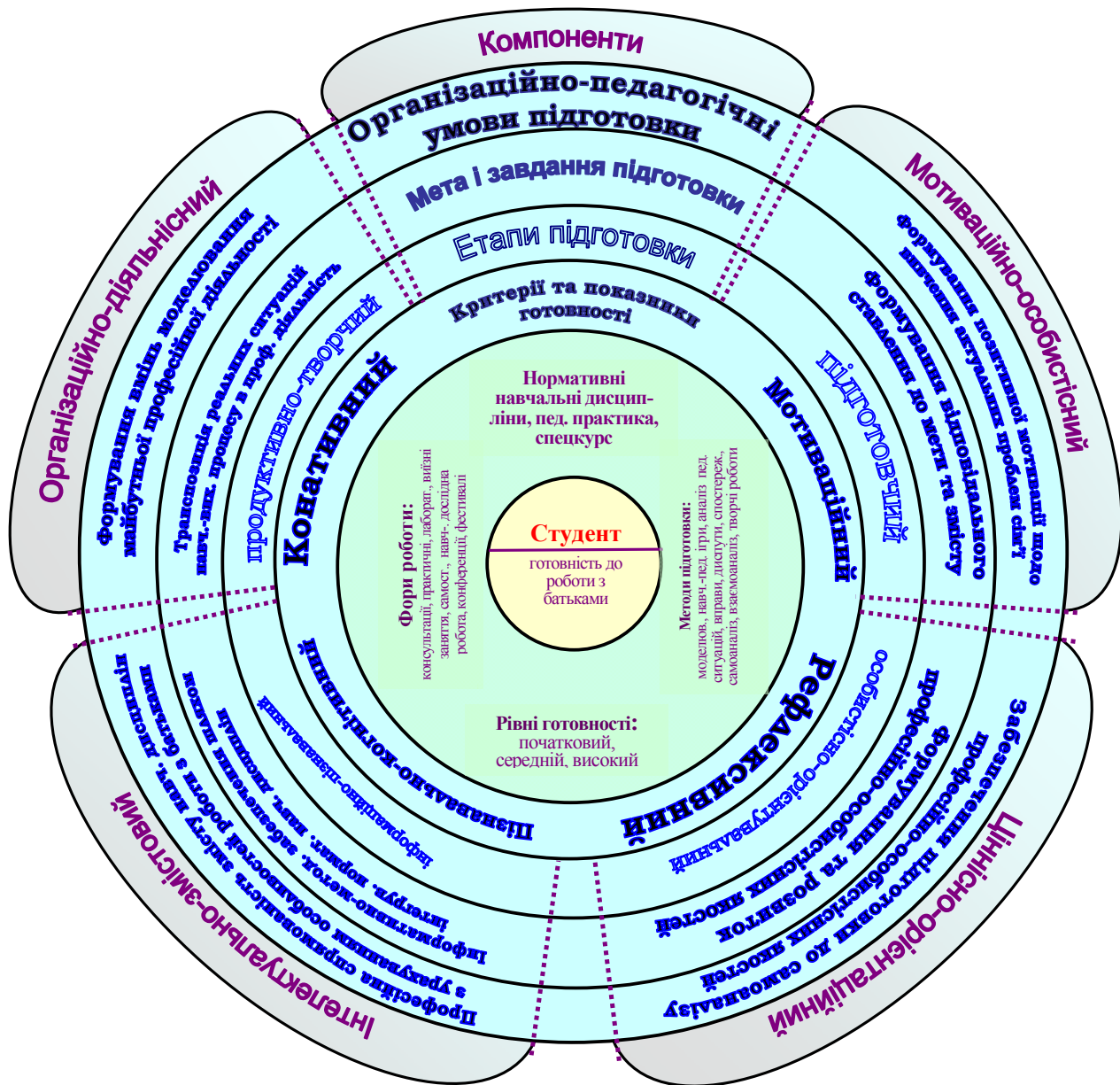

Рис. 1. Модель підготовки майбутнього вихователя до роботи з батьками дітей раннього віку

Необхідною організаційно-педагогічною умовою є моделювання майбутньої професійної діяльності. Реалізації означеної умови сприяє моделювання студентами форм роботи з батьками під час лабораторно-практичних занять через навчально-педагогічні ігри, аналіз педагогічних ситуацій майбутньої професійної діяльності; залучення студентів до просвітницько-консультативної роботи на консультативних пунктах; контроль якості навчально-пізнавальної діяльності з подальшим корегуючим впливом; визнання за кожним права на помилку з

обов'язковим аналізом її причин, визначенням шляхів її подолання; налаштування студентів на саморозвиток, самовдосконалення, самореалізацію.

У третьому розділі – „**Експериментальне дослідження організаційно-педагогічних умов підготовки студентів до роботи з батьками вихованців**” – подано загальну характеристику шляхів і засобів, необхідних для реалізації вищезначених організаційно-педагогічних умов, окреслено етапи експериментальної роботи, проаналізовано її результати.

Оскільки запропонована нами модель передбачала збагачення компонентів готовності, то означений для дослідження комплекс нормативних навчальних дисциплін набуває вираженого професійного спрямування. До них належать: „Вступ до спеціальності”, „Основи медичних знань і охорони здоров'я”, „Педіатрія”, „Теорія й технологія валеології освіти”, „Дитяча психологія”, „Загальна психологія”, „Дошкільна педагогіка”, „Теорія та методика розвитку рідної мови дітей”, „Методика образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей”, „Основи природознавства з методикою викладання”, „Література для дітей дошкільного віку”, „Основи педагогічної майстерності”, „Культура мовлення та виразне читання”, спецкурс “Просвітницько-консультативна робота з батьками дітей раннього віку” та ін. Було посилено прикладну спрямованість розділів і тем, дотичних до проблем виховання та розвитку у царині дитинства й батьківства. Введення спецкурсу забезпечило оптимізацію системи професійної підготовки до роботи з батьками, синтез та інтегрування окремих елементів навчального плану в єдину цілісну систему.

Формувальний експеримент передбачав п'ять етапів (підготовчий, особистісно-орієнтувальний, інформаційно-пізнавальний, продуктивно-творчий, завершальний), на кожному з яких здійснювалася реалізація взаємопов'язаних між собою організаційно-педагогічних умов.

На *підготовчому етапі* – реалізовувалася педагогічна умова формування позитивної мотивації щодо актуальних проблем сім'ї, в якій виховується дитина раннього віку.

Задля цього зміст навчальних дисциплін доповнено розглядом актуальних проблем сучасної сім'ї, потреб дітей на етапі раннього дитинства, аналізом особливостей виховання й розвитку дітей раннього віку в умовах сім'ї, а також окресленням специфіки роботи з батьками. Значну увагу приділено питанням досягнення стимулюючих і мотиваційних цілей щодо оволодіння студентами знаннями та уміннями професійної діяльності загалом.

Особистісно-орієнтувальний етап підготовки передбачав реалізацію організаційно-педагогічної умови забезпечення підготовки до самоаналізу професійно-особистісних якостей. Задля цього під час лабораторно-практичних занять використовували картки обліку рівня сформованості професійно-особистісних якостей. Для самодіагностики застосовували різноманітні тести („Діагностика рівня емоційної стабільності та здатності до керування емоційним самопочуттям”, „Чи готові ви до співробітництва?”, „Опитувальний листок Форверга на

контактність”, „Уміння слухати і чути” та ін.). З’ясовано, що ефективними для формування самоаналізу сформованості професійно-особистісних якостей були розвивально-стимулювальні вправи „Скажи про мене щось хороше”, „Плітки”, „Впевнені, непевнені, некоректні відповіді”, „Скульптура”, „Вчимося спостерігати”, „Трійка”, „Сліпий і провідник” та ін. Прийом співпереживання ситуації застосовували задля формування професійно-особистісних якостей (емпатія, тактовність, відповідальність) й умінь студентів налагоджувати роботу з батьками.

На *інформаційно-пізнавальному етапі* реалізовували наступну умову – професійної спрямованості змісту навчальних дисциплін із урахуванням особливостей роботи з батьками дітей раннього віку. Метою її реалізації було належне інформаційно-методичне забезпечення підготовки шляхом інтегрування змісту нормативних навчальних дисциплін і спецкурсу.

Майбутніх педагогів націлювали на усвідомлення мети просвітницько-консультативної діяльності педагога з родинами вихованців; створювали умови для оволодіння загальнопедагогічними, етнопедагогічними, психологічними знаннями та оперування ними; ознайомлювали з основними напрямками просвітницько-консультативної діяльності педагога; стимулювали розвиток мотиваційної сфери.

З метою надання студентам систематизованих знань щодо роботи з батьками дітей раннього віку нами розроблено та впроваджено у педагогічний процес ВНЗ спецкурс „Просвітницько-консультативна робота з батьками дітей раннього віку”. Основою для його вивчення слугувало інтегрування змісту нормативних навчальних дисциплін. Ураховували, що програми „Малятко” та „Зернятко” орієнтують педагогів на виконання обов’язкової умови – виховання й розвиток дітей раннього віку саме у тісній взаємодії педагогів з родинами вихованців.

Завдання *продуктивно-творчого етапу* полягало в транспозиції реальних ситуацій навчально-виховного процесу ВНЗ у професійну діяльність майбутніх педагогів (наближення навчально-виховного процесу ВНЗ до умов майбутньої професійної діяльності).

Задля реалізації такого підходу під час опрацювання теоретичного матеріалу застосовували метод розвивально-стимулювальних вправ. Добирались ті, які можна було б використовувати у майбутній просвітницько-консультативній роботі („Асоціації”, „Козацький стілець”, „Лист до себе” та ін.). Виконання вправ на семінарсько-практичних заняттях під час вивчення спецкурсу забезпечувало емоційну насиченість навчально-виховного процесу, сприяло засвоєнню навчального матеріалу, розвитку професійно-особистісних якостей.

На цьому етапі перевірено ефективність дібраних форм і методів підготовки: аналіз педагогічних ситуацій (ефективним виявився метод групового обговорення педагогічних ситуацій); навчально-педагогічні ігри („Консультування”, „Батьківські збори”) із застосуванням карти-схеми спостережень; дискусії („Чи може педагог через просвітницько-консультативну роботу впливати на морально-психологічний клімат сучасної родини?”, „Жінки краще виконують

батьківські функції, аніж чоловіки”); самостійне ініціювання проблемних ситуацій шляхом опитування батьків дітей раннього віку про труднощі у вихованні (записували запитання, готували відповіді на них, імітували просвітницько-консультативну діяльність під час лабораторно-практичних занять, комбінуючи різні варіанти їх розв’язання, долучалися до практичної діяльності при ЦСССДМ); участь у фестивалях та конференціях, виїзні заняття.

На *завершальному етапі* дослідно-експериментальної роботи вирішували рефлексивно-оцінювальні завдання – виявляли рівень професійної готовності студентів до роботи з батьками дітей раннього віку. Результати аналізу формувального експерименту свідчать, що реалізація комплексу організаційно-педагогічних умов сприяє підвищенню якості підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками дітей раннього віку.

Зріз показників знань, умінь і навичок після завершення формувального етапу дослідження виявив значне підвищення рівня готовності до роботи з батьками. Результати порівняльного аналізу свідчать, що запропонована нами модель та організаційно-педагогічні умови формування готовності фахівця сприяють суттєвому підвищенню рівня знань та умінь, забезпеченню їхньої стабільної динаміки.

Результати проведеного дослідження свідчать про ефективність реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку. Студенти експериментальних груп (порівняно зі студентами контрольних) оволоділи вищим рівнем професійної готовності: високий рівень – 76 осіб (53,8 %), було 14 осіб (9,8 %), середній рівень – 62 особи (43,4%), було 63 особи (44,4 %) – за рахунок зменшення кількості студентів з початковим рівнем готовності – 4 особи (2,8 %), було 65 осіб (45,8 %). Найвірогіднішу різницю встановлено за означеними нами показниками готовності, що представлено на рис. 2.

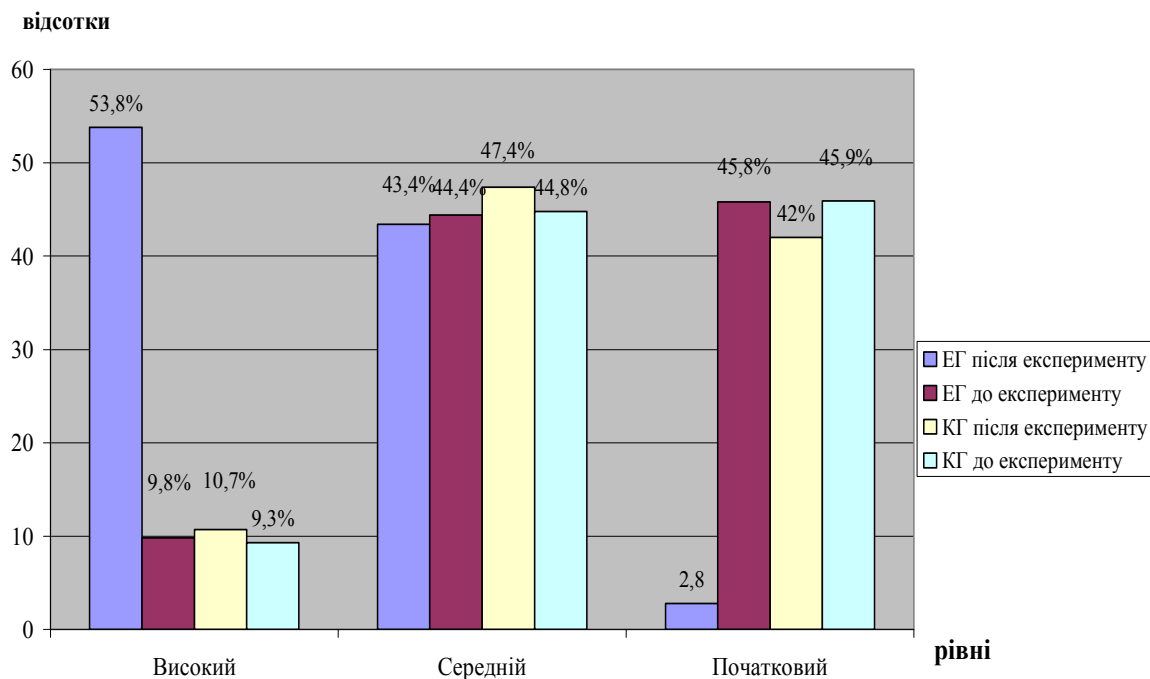

Рис. 2. Динаміка рівнів готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку у контрольній та експериментальній групах

Одержаний узагальнений коефіцієнт (К) за змістом компетенції завершального етапу дослідження в експериментальних групах становить 2,5, а в контрольних – 1,7. На підставі аналізу результатів виконаних завдань студентами ЕГ можемо стверджувати про очевидні якісні зміни, яких вони досягли, навчаючись в умовах експериментального дослідження: динаміка зростання рівня їхніх теоретичних знань та умінь значно вища, ніж у контрольних групах.

Висновки

1. На основі історико-педагогічного аналізу досліджуваної проблеми встановлено, що на сучасному етапі нагромаджено чималий досвід у царині виховання й розвитку дітей раннього віку. Результати теоретичного аналізу джерельної бази дослідження свідчать про важливість зазначеного періоду для формування та розвитку майбутньої особистості (домінування процесів збудження над гальмуванням, що вимагає гнучкої стратегії поведінки дорослого; надзвичайна пластичність вищої нервової діяльності дитини; оволодіння великою кількістю знань і вмінь лише за участю дорослого, підвищена чутливість організму малюка; швидкий темп розвитку на фоні незрілості організму, що підвищує його вразливість та схильність до захворювань), а також увиразнюють вплив батьків на процеси розвитку дітей в ранньому дитинстві.

2. Виявлено, що особливості просвітницько-консультативної діяльності полягають у досягненні триєдиної мети (просвітницької – підвищення педагогічної культури батьків, допомога у вихованні дітей за умови особистісного впливу батьків на їх виховання; пропедевтичної –

ініційоване педагогом чи батьками консультування з метою попередження виникнення проблем, помилок батьків у вихованні дитини; корекційної – допомога у виокремленні проблеми, знаходження шляхів її вирішення спільно з батьками) та реалізації завдань у послідовності трьох етапів (підготовчого, консультування батьків вихованців, узагальнено-оцінного).

З'ясовано, що просвітницько-консультативна діяльність є способом взаємодії, підтримки та впливу на батьків, спрямованого на підвищення якості сімейного виховання загалом.

3. Визначено, що готовність майбутнього вихователя до роботи з батьками дітей раннього віку є інтегративною якістю особистості, що забезпечує результативну взаємодію педагога з батьками і включає професійно-педагогічні погляди та переконання, емоційно-вольову сферу особистості, професійні знання, вміння й прагнення працювати з батьками в сучасних умовах, самооцінку, етичну, правову культуру педагога.

4. Конкретизовано критерії (мотиваційний, рефлексивний, пізнавально-когнітивний, конативний), показники та рівні (початковий, середній, високий) виявлення готовності майбутніх педагогів до роботи з батьками дітей раннього віку в сучасних умовах.

5. Розроблено й теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку, що включає мету, принципи (мотиваційного забезпечення навчально-виховного процесу, емоційно-ціннісної орієнтації, системності, цілепокладання, суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача зі студентами), компоненти підготовки (мотиваційно-особистісний, ціннісно-орієнтаційний, інтелектуально-змістовий, організаційно-діяльнісний), засоби підготовки (форми, методи, прийоми, нормативні навчальні дисципліни, педагогічна практика, спецкурс), етапи підготовки (підготовчий, особистісно-орієнтувальний, інформаційно-пізнавальний, продуктивно-творчий та завершальний), критерії (мотиваційний, рефлексивний, пізнавально-когнітивний, конативний), показники та результат (просвітницько-консультативна готовність до роботи з батьками дітей раннього віку).

За результатами експериментального дослідження встановлено, що основою зазначеної підготовки слугуватиме саме створена нами модель, а її результатом – належний рівень сформованої просвітницько-консультативної готовності до роботи з батьками дітей раннього віку.

6. Обґрунтовано та експериментально перевірено, що ефективність професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до роботи з батьками дітей раннього віку досягається завдяки реалізації низки організаційно-педагогічних умов:

- формування позитивної мотивації щодо актуальних проблем сім'ї, в якій виховується дитина раннього віку ;
- забезпечення підготовки до самоаналізу професійно-особистісних якостей;
- професійна спрямованість змісту навчальних дисциплін з урахуванням особливостей роботи з батьками дітей раннього віку;

– формування вмінь моделювання майбутньої професійної діяльності.

7. Унаслідок реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до роботи з батьками дітей раннього віку доведено ефективність застосування традиційних і новітніх форм та методів навчання студентів (дискусій, моделювання, розвивально-стимулювальних вправ, аналізу педагогічних ситуацій, навчально-педагогічних ігор, самоаналізу, взаємоаналізу, творчих робіт), що сприяє якісним змінам змістових характеристик усіх компонентів професійної підготовки.

8. Результати проведеного експериментального дослідження свідчать про ефективність організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку: студенти експериментальних груп (порівняно зі студентами контрольних) оволоділи вищим рівнем професійної готовності. Одержаний узагальнений коефіцієнт (К) за змістом компетенції завершального етапу дослідження в експериментальних групах становить 2,5, а в контрольних – 1,7. Найвірогіднішу різницю встановлено за означеними в дослідженні показниками готовності.

Проведене дослідження не вичерпує порушеної проблеми. Актуальними напрямами її подальшого дослідження вважаємо підготовку майбутніх педагогів до роботи з батьками дітей з обмеженими функціональними можливостями та учнями-випускниками шкіл-інтернатів; підготовку до роботи з батьками дітей раннього віку за кордоном.

Основні положення дисертації відображено в таких публікаціях:

Навчально-методичні матеріали

1. Борин Г. В. Просвітницько-консультативна робота з батьками дітей раннього віку: навч.-метод. рекомендації / Г. В. Борин. – Івано-Франківськ : видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2007. – 98 с.

Статті у наукових журналах, які затверджені ВАК України:

2. Борин Г. В. Особистісно-діяльнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів-вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку / Г. В. Борин // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. XIX–XX. – С. 187–192.

3. Борин Г. В. Християнські цінності і сучасне сімейне виховання / Г. В. Борин // Джерела. – 2004. – № 3–4. – С. 147–151.

4. Борин Г. В. Інтегрування основ суспільного і сімейного виховання дітей раннього віку / Г. В. Борин // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2005. – № 2. – С. 191–197.

5. Борин Г. В. Функції соціального управління підготовки батьків до виховання дітей у вітчизняній педагогічній думці першої половини ХХ століття / Г. В. Борин // Наукові записки

Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2006. – № 7. – С. 135–139.

6. Борин Г. В. Народознавчі традиції виховання малят у сучасному суспільстві / Г.В. Борин // Обрії. – 2005. – № 2. – С. 53–56.

7. Борин Г. В. Законодавчо-нормативні засади підготовки сучасних педагогів до консультативно-педагогічної діяльності / Г. В. Борин // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – К., 2006. – Ч. 1. – С. 20–26.

8. Борин Г. В. Роль батька у формуванні особистості дитини з раннього віку / Г. В. Борин // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського : зб. наук. пр. – Одеса, 2005. – С. 209–213.

9. Борин Г. В. Здоровий спосіб життя родини як запорука фізичного здоров'я дітей із раннього віку / Г. В. Борин // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2005. – № 8. – С. 32–34.

10. Борин Г. Передумови зародження ідеї батьківського всеобучу в історії України кінця XIX – початку XX століття / Г. В. Борин // Ідеї опіки дітей та молоді в історико-педагогічній науці : зб. наук. пр. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 107–110.

11. Борин Г. В. Народне дитинознавство і сучасне сімейне виховання / Г. В. Борин // Українська етнопедагогіка у контексті розвитку сучасних теорій виховання та навчання. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 84–89.

Статті у збірниках матеріалів конференцій:

12. Борин Г. В. Підготовка педагогів до роботи з батьками дітей з особливими потребами: стан теорії та практики / Г. В. Борин, О. Й. Кузенко // Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти : III міжнар. пед. Ірпінські читання, 11-13 травня 2005 р. – Ірпінь, 2005. – С. 113–115.

13. Борин Г. В. Підготовка педагогів до консультативно-педагогічної діяльності з батьками дітей раннього віку / Г. В. Борин // Простір арт-терапії : можливості та перспективи : матеріали III міждисциплінарної наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 3-5 березня 2006 р. – К., 2006. – Т. 2. – С. 10–13.

Анотації

Борин Г.В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, 2009.

Дисертація присвячена теоретичному обґрунтуванню й експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку, основними з яких є: формування позитивної мотивації щодо актуальних проблем сім'ї, в якій виховується дитина раннього віку; забезпечення підготовки до самоаналізу особистісно-професійних якостей; професійна спрямованість змісту навчальних дисциплін з урахуванням особливостей роботи з батьками дітей раннього віку; формування вмінь моделювання майбутньої професійної діяльності.

Конкретизовано критерії (мотиваційний, рефлексивний, пізнавально-когнітивний, конативний), показники та рівні виявлення готовності майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку в сучасних умовах.

Здійснено аналіз досліджуваної проблеми, з'ясовано сутність понять „готовність до роботи з батьками дітей раннього віку“, „просвітницько-консультативна діяльність“, виявлено її особливості.

Розроблено й обґрунтовано модель підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку.

Ключові слова: організаційно-педагогічні умови, батьки дітей раннього віку, просвітницько-консультативна діяльність.

Борин Г.В. Организационно-педагогические условия подготовки будущих воспитателей к работе с родителями детей раннего возраста. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2009.

В диссертации теоретически обоснованы и экспериментально проверены организационно-педагогические условия подготовки будущих воспитателей к работе с родителями детей раннего возраста: формирование позитивной мотивации относительно актуальных проблем семьи, в которой воспитывается ребенок раннего возраста; подготовка к самоанализу личностно-профессиональных качеств; профессиональная направленность содержания учебных предметов с учетом особенностей работы с родителями детей раннего возраста; формирование умений моделирования будущей профессиональной деятельности.

Конкретизированы критерии (мотивационный, рефлексивный, познавательный-когнитивный, конативный).

Проанализирована исследуемая проблема, определена сущность понятий „готовность к работе с родителями детей раннего возраста“, „просветительско-консультационная“ деятельность,

выявлены её особенности, а также разработана и обоснована модель подготовки будущего воспитателя к работе с родителями детей раннего возраста.

Ключевые слова: организационно-педагогические условия, родители детей раннего возраста, просветительско-консультационная деятельность.

G. V. Boryn. Organization – pedagogic conditions of future educators teaching for work with parents of younger children. – Manuscript.

Dissertation for scientific degree of candidate of pedagogic science obtaining of the specialty 13.00.04. – “Theory of methodology of professional education”. – Ternopil National Pedagogic University named after Volodymyr Gnatyuk, Ternopil city, 2009.

The dissertation is dedicated to the theoretic argumentation and experimental check of future educators teaching for work with parents of younger children organization – pedagogic conditions, main of which are: formation of positive motivation of actual problems solving in the family, where the child is brought up; providing with preparation to self-analysis of personal-professional qualities; professional direction of educational disciplines content with taking into consideration specialties of work with parents of younger children; formation of modeling of future profession activity skills.

Criteria (motivation, reflexive, perceptual-cognitive, conative), showings and levels of future educators for work with parents of younger children in the modern conditions preparedness estimation were concretized.

It was established, that willingness of a future educator for work with parents of younger children is an integrative quality of a person, the ensures high results of mutual cooperation. It includes professional-pedagogical views and principles and beliefs, emotional and volitional sphere of personality, professional knowledge, skills and strivings for work with parents under contemporary conditions, self-appraisal, ethical, pedagogical and legal culture of educational specialist.

Realization of complex program aimed at training of future educators at infant schools for work with parents of younger children proved effectiveness of traditional and new forms and methods of education. It promotes qualitative changes of substantial characteristics of all components of professional readiness.

Results of experimental research prove effectiveness of organizational and pedagogical conditions and their positive effect upon willingness of future educators for work with parents of younger children.

Analysis of researched problem was done, essence of concept “educational- consultative activity” was cleared up; its specialties were revealed.

Model of future educators teaching for work with parents of younger children was worked out.

Key words: organization-pedagogic conditions, parents of younger children, educational-consultative activity.

Підписано до друку 24.02.2009 р.
Формат 60x84/16. Друк RESO.
Папір друк. Умовн. друк. арк. 0,9
Замовлення № 9. Наклад 100 прим.

Видрук оригінал-макету:
редакційно-видавничий відділ Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027